

le írásművek rongyból készült papirlapjai között, mint a *Színinövendékek* Andai Ernőtől vagy *Sok hühó Emmiért* Aszlányitól, mint a *Kamaszlánnyok*, mint *Daukó Pista*, *Cárdomji hegedűse*, mint *Nagy Lajos király*, mint a *Vadember*, *A Rajna ködbevész*, mint a *Fekete éveim* és a *Mégsem mozog a föld*, de módomban áll-e egyáltalán közölni az összes divatos prospektusokat? Csodálkozhatik-e valaki ezekután, ha minden uccasarkon a veszett kutyák kötelező beoltását hirdető plakátokat lobogtat a szél, ha komor hangú felszólítások figyelmeztetik az emberiséget elmulasztott adóhátralékainak befizetésére, ha felhívja a polgármester a város lakosságát, hogy ne igyon annyi vizet, ha züllött hajlandóságú ifjúságot ominózus bárók látogatására plakátokon át verbuválják, ha kénytelen már maga a türelmes rendőrség is megsokalni a járókelők rendszertelen és minden józan észszerűséget kizáró közlekedési módszerét és kénytelen speciális büntetőhadjáratok megszervezését bevezetni. Csodálkozhatik-e valaki ezekután, ha városunk apraja, nagyja névtelen levelet fabrikál vagy a teljes nyilvánosság bevonásával nyilttéri nyilatkozatokban szedi le a haragosárol, konkurrenséről és házi ellenségéről a keresztvizet? És végül csodálkozhatik-e valaki ezekután, ha megnyitják a gázcsapot hideg konyhájukban az emberek, ha vízbe ugranak télviz idején, ha felakasztják magukat zöldelő fákra, nem igazolják-e csupán mind ezen ténykedésükkel azt a zavart, amely bennük e züllesztő környezetben fakadt és azt a sötétséget, ami elterül bérelt otthonuk, adósujtotta kertjeik és ügyeseknek hasznohozó szükségleti tárgyaik fölött.

Jó torka van az ostobaságnak! Ezeket a napihireket a feltétlen gyengeség üvölti, ezt az irodalmat ház mesterek falják, ezt a mozit és színházakat kereskedősegek és lomhaesűiek nézik, ezt a rádiót csuzos vénasszonyok hallgatják jobbsorsraméltó Európánk minden zugában. A rádió egész destruált földrészünkön ugyanazt rikácsolja, amit teli torokkal bömböl a napisajtó, a filmszínházak ugyanazt pergetik, a gramofon ugyanazt suttogja, a levegő láthatatlan hang, fény és színhullámai mintha egyszerűen elvesztették volna az eszüket. Mintha még az anyag láthatatlan és kitapinthatatlan erői is összefogtak volna a józan értelem ellen, egyszerűen valami titkos fizikai törvény alapján nem is közvetítik azokat. Tegyük tehát pontot szemünkből kicsorduló könnyként evonatkozású közleményeink végére és fujjuk ki orrunkat hangos túlköléssel, mint azt már részvényt nyilvánítási alkalmakkor tenni szokás.

Remenyik Zsigmond

PIERRE FREDERIX: ETAT DE FORCES EN FRANCE
(Gallimard, Paris, 1936)

Szerző a Franciaország belpolitikai életében ható erők rajzát próbálja adni. Anyaga gazdag statisztikai adalékhalmazra támaszkodik s azok kezelésében óvakodik bármelyik francia politikai párt szempontjától vagy jelszavától. Felfogása szerint Franciaország tényleges meghatározó erői nem a parlamentben, a nyilvános testületekben és a törvényes intézményekben keresendők, a parlament csupán bizonyos erők (gazdaság, szabadkőművesség, szakszervezetek stb.) delegációja s ezért a francia demokratikus-kapitahsztikus parlamentarizmus mögötti anyagi és szellemi erők érdeklik. A szerző egyébként nem hisz a gazdaságilag és szellemileg kiélt harmadik köztársaság hosszú életében s arra a kérdésre, hogy ezután mi következik, csak stiláris fordulattal szolgál: — „a holnap nem annak a megvalósulását hozza, amiről álmodozunk, hanem azét, amik vagyunk.”

A könyv egymásután sorakoztatja fel a parasztság, a munkásság, a polgárság, továbbá az „oligarchia” erőszárait (a gazdaság, a finanszkapitalizmus, a szabadkőművesség és a radikális párt gazdálkodása tartozik ide), a morális és szellemi erőket (laicizmus, katholicizmus, sajtó, a szellemi baloldal, stb.) s az „ucca” erőit (frontharcosok, harci szövetségek, politikai arcvonalak), hogy a végén összefoglalóan Franciaország belpolitikai fejlődésének jövő lehetőségeit rajzolja ki. Mindezekben szerző u. n. független álláspontra helyezkedik s úgy bal, mint jobb felé hadakozik. — Érdekes P. F. könyvének a francia kapitalizmus fejlődéséről s annak társadalmi és népesedéspolitikai kihatásáról irt fejezete. Ez a fejezet emlékeztet *Ferdinand Fried* Németországról irt *Ende des Kapitalismus* című könyvére azzal a különbséggel, hogy Pierre Frederix tárgybeli rajzát illetően sokkal kimerítőbb és így konkrétebb.

A könyv számos francia tünetet teljesen új megvilágításba helyez s ennek során meglepő kérdéseket tesz föl. Azt kérdezi pl., hogy helyesebb még az a Franciaországról közismert hagyományos felfogás, amely szerint Franciaország a kisparaszt és a rentier hazája. Válasza tagadó, illetve ez a felfogás már nem abban a mértékben állja meg a helyét, mint a a háború előtt. Kiemeli a növekvő elvárosiasodást 1911-ben a 17.5 millió városi lakossal szemben a vidéki lakos 22 millió, ma viszont a városi lakosok száma 22, a vidékieké csak 20 millió s a falu növekvő elnéptelenedésének tényét, mely elsősorban a mezőgazdasági munkások apadását jelenti. A földtulajdonosok száma a népesedés arányában emelkedik (1789-ben 26 millió lakosra esett 3.3 millió földtulajdonos, 1892 38 millió lakosára 5.6; 1935 40 millió lakosára pedig 5.5 millió) míg azonban a középbirtokosok száma változatlan, kb. 700 ezer, átlag 20 hektár birtokkal, (ami egyharmada a megművelt földnek), addig a nagybirtok nő. Franciaország 45%-a 100 ezer nagybirtokos kezén van, ugyanakkor 2 millió szőlőművelő és kertgazdálkodó parasztnak nincs semmiféle földje, további 2.2 millió földtulajdona viszonyt kevesebb, mint 1 hektár. A 8 millió francia mezőgazdálkodó közül egyharmad rész földtulajdon nélküli földmunkás, kétharmad rész paraszt vagy bérlő s ezek közül 2 százalék nagybirtokos, 13% középbirtokosi, 85% pedig kisbirtokos.

A városi lakosság részéről fokozódó proletarizálódását állapot meg. Az említett 2 millió földnélküli földmunkás mellett a francia ipari munkások száma jelenleg 6.25 millió. Gazdaságilag ez utóbbiak közé számítja az 1.2 millió kisiparost és 700 ezer alkalmazottat, akik valaha mind a középosztályhoz számítottak. A középosztály gazdasági romlása szerinte úgy szélességi, mint mélységi.

A francia vagyon elosztásáról a következő képet adja: ezer felnőtt francia közül 355 minden vagyon nélkül hal meg; 160 hagyatéka kevesebb mint 2000 frank; 190 hagyatéka 2 ezer és 10 ezer; 210-é 10 ezer és 50 ezer; 70-é 50 ezer és 250 ezer között mozog, míg 15-é meghaladja a 250 ezer frankot.

A vagyonadó-statisztika szerint 100 felnőtt francia közül 35%-nak nincs semmi vagyona, 35%-é 1 és 10 ezer, 29%-é 10 és 500 ezer frank között mozog, 1% vagyona pedig fölülmulja az 500 ezer frankot. Amíg tehát ez utóbbi 1% a francia összvagyon 40%-a fölött rendelkezik, a nagy többség csak a francia vagyon 5%-át vallhatja magáénak.

Milyen azonban a rentier helyzete?

Elsősorban a középosztály számszerűen csökken. 1881-ben a francia középosztály 4 millió dolgozó franciát foglalt magába, 1913-ban a számuk 6 millió s ugyanennyi 1926-ban is. A középosztály ezek szerint

még a háború előtt érte el a tetőpontját, 1930 óta pedig egyenesen csökken. Jóllehet 1881 óta 2 millióval emelkedett a létszámuk, ugyanezen idő alatt 60%-kal csökkent a járadékból élő franciák száma, mert míg 1881-űn 975 ezer rentiert tartottak nyilván, addig 1926-ban már csak 400 ezret. Ma a francia népnek csupán 1%-a rentier, ami természetesen nem zárja ki, hogy 8-10 millió azoknak a franciáknak a száma, akik értékpapirokkal rendelkeznek. Az értékpapírok e demokratizálódása igazolja, hogy az egyes francia ma átlag sokkal szerényebb értékpapír vagyonnal rendelkezik, mint azelőtt, ami lehetlenné teszi a járadékból való megélést, minek következtében a felügyelő tanácsokban elveszett a szavazata s egyáltalán nincs módja ellenőrizni a fináncoligarchiát. Míg 1881-ben 100 felnőtt ember közül 44 dolgozott a szó legszorosabb értelmében, addig 1911-ben már 53. Ennek azonban vannak következményei is. Míg a polgárság felső rétege érdekei képviselőit a kapitalista vezetők kezébe tette le, adóig a kispolgárság (hivatalnokok, alkalmazottak, tanítók, stb.) a szocialista szakszervezethez (C. G. T.) csatlakozott (köztük valamennyi állami hivatalnok fele, s az állami vállalkozások munkásainak egyharmad része, akik közül egy további harmad a baloldali szakszervezet tagja.) Ezek szerint számosi jel utal a középosztály gazdasági felmorzsolódására, minek következtében a francia állam hagyományos támasza az ellenzék oldalán áll. A francia „polgár” a valóságban már gyakran „proletár” s a klasszikus értelmezésű polgár már nem jelenti egész Franciaországot. (M. V.)

LOUIS BERTRAND: HITLER (Fayard, Paris 1936)

A könyv tulajdonképpen a szerző egyik legutóbbi nürnbergi nemzetiszocialista pártnapon szerzett benyomásait tartalmazza. Ezek a benyomások azonban túlnőnek önmagukon s a jobboldali német-francia megértés ujjában sűrűn emlegetett ideológiájává szélesül. A szerző maga jámbor katolikus, aki sokat foglalkozott Szent Ágoston életével; ezenkívül royalista, bár nem tartozik a mozgalom apostolai közé. Idáig XIV. Lajosról irt könyvével s egy Spanyolországról irt történeti munkával tünt fel. 1934 óta Hitler francia apológétái közé tartozik. Érdemes füzetét figyelemmel átlapozni.

Bertrand mindig francia nacionalista volt. Őt is, mint számos kortársát, erősen befolyásolta Maurice Barres. XIV. Lajosról irt könyve a francia imperializmus törekvései mellett tör lándzsát. Ebben a füzetében azonban mintha mindezekről elfeledkezne. „A versaillesi diktátum” és „a német népet ért szégyen”, valamint a „papirrongyot jelentő szerződések” közismert német téziseit, amiket Bertrand eddig oly hevesen visszautasított, most nemcsak elfogadja, hanem egyenesen dicsóíti. „Igenis el kell ismernünk: — mondja — még sohasem kezelték legyőzött nemzetet hasonlóan. A győztes megtiltott neki mindent, még a felemelkedés lehetőségét is. Azt is elismerjük, hogy a németek, ha győznek, minden bizonnyal ránk is hasonló, vagy talán még súlyosabb feltételeket szabnak ki. De nem ők voltak a győztesek és így nem vádolhatók az előbbiekkal. Mi és a szövetségeseink mérték ki rá azokat a feltételeket, amelyek példátlanok a történelemben s legfeljebb Tamerlan korának szellemével hasonlíthatók össze.”

Ezekkel a tételekkel Bertrand elítéli Clemenceaut és Poincarét, a cári Oroszországgal kötött szerződést és a hármass entente-ot s megtagadja az 1918-beli polgári Franciaország győzelmét és azt az egész eszmévilágot, amely a szedáni vereségtől az állam és a társadalom ujjaerő-